Stala 336 och 367
Stala socken, Orust kommun

Arkeologisk förundersökning och kompletterande arkeologisk förundersökning

RIO GÖTEBORG
NATUR- OCH KULTURKOOPERATIV

Petra Aldén Rudd

Stala 336 och 367
Stala socken, Orust kommun

Arkeologisk förundersökning och kompletterande arkeologisk förundersökning

Petra Aldén Rudd

RI GÖTEBORG
NATUR- OCH KULTURKOOPERATIV

Stala 336 och 367, Stala socken, Orust kommun. Arkeologisk förundersökning och kompletterande arkeologisk förundersökning.

Rapport 2017:6
© Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ 2017

Fastighet: Säckebäck 1:18 och Varekilsnäs 1:21
Länsstyrelsebeslut dnr: 431-3884-2017
Belägenhet i SWEREF 99: Stala 336: E306203, N6446370, Stala 367: E305958, N644600
Höjd över havet: Stala 336: 15-22 m.ö.h. Stala 367: 5-10 m.ö.h
Beställare: Trafikverket
Projektnummer: G1704
Projektansvarig: Thomas Johansson
Fältansvarig: Petra Aldén Rudd
Övrig personal: Caj Carlstein och Mats Sandin
För personalens meriter hänvisas till Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativs hemsida
Fältarbetstid: 2017-03-8 - 2017-03-14
Undersökningsområdets storlek: 330 m² (Stala 336), 10 000 m² (Stala 367)

Arkiv: Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ
Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen
Omslagsbild: Stenhägnaden Stala 351. Stenhängnaden löper på berget, direkt söder om fornlämningen Stala 336. Från berget ser man havsviken Tjuvkil. Bilden är tagen mot nordväst
Orienteringskarta: Framställd av Rio Natur- och kulturkooperativ med data från Q-gis, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland
Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av beställaren
Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ med data från FMIS och Lantmäteriet (medgivandeavtal © Lantmäteriet Dnr R50321710_140001)
Redigering och layout: Sara Lyttkens, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ
Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND
ISSN 1652-1897

Sökord: bronsålder, järnålder, boplats, aktivitetsyta, lägenhetsbebyggelse, torplämning, 1700-tal, 1800-tal

Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ
Slakthusgatan 8 A
415 02 GÖTEBORG
www.riogbg.se
kontakt@riogbg.se

INNEHÅLL

Sammanfattning....5
Undersökningsområdet....6
Stala 336....6
Stala 367....6
Fornlämningsmiljö....6
Stala 336....6
Stala 367....6
Tidigare fynd och undersökningar....6
Stala 336....6
Stala 367....9
Syfte....9
Metod....9
Stala 336....9
Stala 367....9
Undersökningsresultat - Stala 336....11
Fynd - Stala 336....11
Undersökningsresultat - Stala 367....13
Fynd - Stala 367....13
Analysresultat....16
Tolkning....16
Stala 336....16
Stala 367....16
Publik verksamhet 16
Resultat gentemot undersökningsplanen....16
Vetenskaplig och pedagogisk potential....16
Stala 336....16
Stala 367....16
Antikvarisk bedömning....17
Stala 336....17
Stala 367....17
Källor....19
Bilagor....21

Bilaga 1. Schakt och meterrutor inom Stala 336
Bilaga 2. Schakt inom Stala 367
Bilaga 3. Anläggningar inom Stala 367
Bilaga 4 - Fyndlista Stala 336 och Stala 367

Figur 1. Översiktskarta med undersökningsområdet markerat (ring). Skala 1: 1 000 000.

Stala 336 och 367,
Stala socken, Orust kommun
Arkeologisk förundersökning och kompletterande arkeologisk förundersökning

Sammanfattning
Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län utfört en kompletterande arkeologisk förundersökning av fornlämning Stala 336 samt en förundersökning av fornlämning Stala 367. Båda fornlämningarna ligger längs väg 160 på Orust, söder om Varekil i Orust kommun. Undersökningarna föranleddes av byggnation av väg.

Fornlämning Stala 336 upptäcktes vid en arkeologisk utredning år 2010 och en förundersökning utfördes på ytan år 2013. Fornlämningen tolkades då som en boplats och avgränsades genom fyndutbredning och platsens topografi till en cirka 50 x 20 meter stor yta, belägen cirka 15-22 meter över nuvarande havsnivå.

Syftet med den nu aktuella förundersökningen var att komplettera 2013 års resultat och efter avslutad undersökning skulle fornlämningen vara avgränsad och inga tvivel råda angående vilken/vilka fornlämningar som berörs eller inte berörs av planerad exploatering.

Inom Stala 336 upptogs inledningsvis två schakt med maskin men då kvarvarande del av lämningen bedömdes vara mycket begränsad beslutades, i samråd med Länsstyrelsen, att avbana hela den resterande ytan. På den avbanade ytan togs tre meterrutor upp. Inga anläggningar påträffades inom ytan och inga prover till naturvetenskapliga analyser och/eller dateringar kunde säkras. Ett fåtal flintor påträffades.

Stala 336 tolkas, efter den nu genomförda kompletterande förundersökningen, som en boplats i form av en aktivitetsyta från brons- och/eller järnålder. Fornlämningen Stala 336 bör sättas i samband de lämningar i området som har liknade dateringar och fyndmaterial, för att få en ökad förståelse för hur människorna då rört sig och nyttjat miljön och landskapet inom det aktuella området.

Stala 336 bedöms vara väldokumenterad, välavgränsad och slutundersökt i samband med den nu aktuella kompletterande förundersökningen. Rio Göteborg bedömer att vidare/ytterligare undersökningar av Stala 336 ej är nödvändigt.

Fornlämning Stala 367 påträffades vid en utredning år 2011 och registrerades vid detta tillfälle som en husgrund. Vid samma utredning påträffades även delar av ett äldre hägnadssystem (Stala 370).

Inför den aktuella förundersökningen genomfördes kart- och arkivstudier över området. De syftade till att fastställa de skriftliga källorna som kunde kopplas till lämningen. Syftet med undersökning av Stala 367 var främst att avgränsa fornlämningen så att hänsyn kunde tas vid kommande/planerade exploatering. I fält förlades schakten utifrån vägplanen och det äldre kartmaterialet och sammantaget togs 13 schakt upp. Totalt påträffades fem anläggningar bestående av en husgrund, ett spisröse, en stensatt brunn, en rektangulär bränd nedgrävning och en stenhägnad. Fynd i form av ett bryne och rödgods påträffades.

Stala 367 bedöms idag utgöras av en cirka 100 m^2 stor yta och tolkas som en torpmiljö med en husgrund, en stensatt brunn, stenhägnad och en odlingslycka. Det kart- och arkivmaterial som har studerats placerar torpet till 1834 eller tidigare, vilket även styrks av en keramik som påträffades vid förundersökningen.

Fornlämningen bedöms som väl avgränsad både av topografin och av den gamla fastighetsgränsen, då hägnaden tolkas ligga kvar i sin ursprungliga sträckning. Fornlämningen berörs inte, i fysisk form, av det planerade vägprojektet, om planen angiven i länsstyrelsens förfrågningsunderlag kvarstår.

Stenhägnaden Stala 370 bedöms som samtida med torplämningen och bör därför betraktas som en del av fornlämningsmiljön inom angivet område. I nuläget utgör stenhägnaden exploateringsområdets södra gräns mot fornlämningen.

Om denna del av fornlämningen påverkas av exploatering anser Rio Göteborg att den bör undersökas vidare.

Undersökningsområdet
De två här aktuella fornlämningarna ligger längs väg 160 på Orust, söder om Varekil i Orust kommun (figur 1, 2 och 3). Nedan beskrivs de bägge undersökningsområdena var och ett för sig.

Stala 336
Fornlämning Stala 336 består av en boplats och ligger på en liten avsats invid en bergvägg på den södra sidan av den smala havsvik som Tjuve kile utgörs av idag. Undersökningsområdet var cirka 15x20 meter stort och fornlämningen är belägen cirka 15-22 meter över dagens havsnivå (figur 2).

Lämningen skärs idag av en grusväg som används av det bostadshus som är beläget alldeles öster om fornlämningen. Ett smalt dike löper längs vägens södra kant och ytan var bevuxet med enstaka större träd. Berg i dagen och större stenblock förekom sporadiskt. Ytan närmst bergsväggen, vilken utgör lämningens norra avgränsning, används idag som en avstjälpningsplats för skräp och skrot.

Stala 367
Fornlämning Stala 367 var före undersökningen registrerad som en husgrund och undersökningsområdet utgjordes av ett cirka 100 kvadratmeter stort område (figur 3). Lämningen registrerades i samband med en arkeologisk utredning som genomfördes av Rio Kulturkooperativ 2011 (Nyqvist 2011). Lämningen finns upptagen på skifteskartan år 1834 och är belägen på nordsidan av en bergbergssluttning invid Stigfjordens strand cirka 5-10 meter över dagens havsnivå.

Inför undersökningen av Stala 367 utgjordes ytans ostligaste del, invid väg 160, av en vägbank med slyskog samt ett grävt dike. Väster om diket, på den gamla inägomarken, är ytan idag trädbevuxen. Norr om ytan löper en infartsväg till de fastigheter som ligger väster om undersökningsområdet. Cirka 30 meter norr om undersökningsområdets norra gräns breder Stigfjordens vatten ut sig. Söder om undersökningsområdet reser sig ett bergsområde.

Fornlämningsmiljö

Stala 336
I närområdet av Stala 336 återfinns ett flertal fornlämningar (figur 2). Cirka 100 meter söder om fornlämningsytan ligger en boplats (Stala 334) och cirka 150 meter sydost återfinns ytterligare en boplats (Stala 358). Cirka 150 västsydväst om ytan återfinns en stor stensättning på cirka 17x10 meters storlek (Stala 352), monumentalt placerat på ett bergskrön. Cirka 150 norrut finns en torplämning (Stala 330) (FMIS 2017).

Stala 367
Cirka 100 meter öster om fornlämningsytan som utgör Stala 367 står idag en milsten (Stala 375) med inskriptionen ”1/4 M”. Avståndet till platsen från utgångsläget färjeläget i Svanesund var en och en kvarts (gammal) mil. Då andra milstolpar på Orust har inskriptionen ”1751” är det möjligt att denna också är uppsatt runt detta årtal. Stenen återfanns i diket till en tomtgräns strax intill sin nuvarande placering och är uppsatt på den plats som enligt Generalstabstopografiska kartan från år 1859 stämmer mycket väl med den ursprungliga placeringen (FMIS 2017, figur 3).

Tidigare fynd och undersökningar

Stala 336
Fornlämningen upptäcktes vid den arkeologiska utredning som Rio Kulturkooperativ genomförde år 2010 (Nyqvist 2011) då fynd av slagen flinta påträffades i en vägskärning, en dikeskant och en provgrop. Vid förundersökningen som utfördes år 2013 (Aldén Rudd et al. 2014) påträffades en övrig kärna, fem avslag och ett splitter. Fornlämningen var efter förundersökningen avgränsad genom fyndutbredning och platsens topografi till en 50x20 meter stor yta (NV-SO) belägen cirka 15-22 meter över nuvarande havsnivå. Höjden över havet medger att lokalen varit möjlig att utnyttja från mellanneolitikum och framåt.

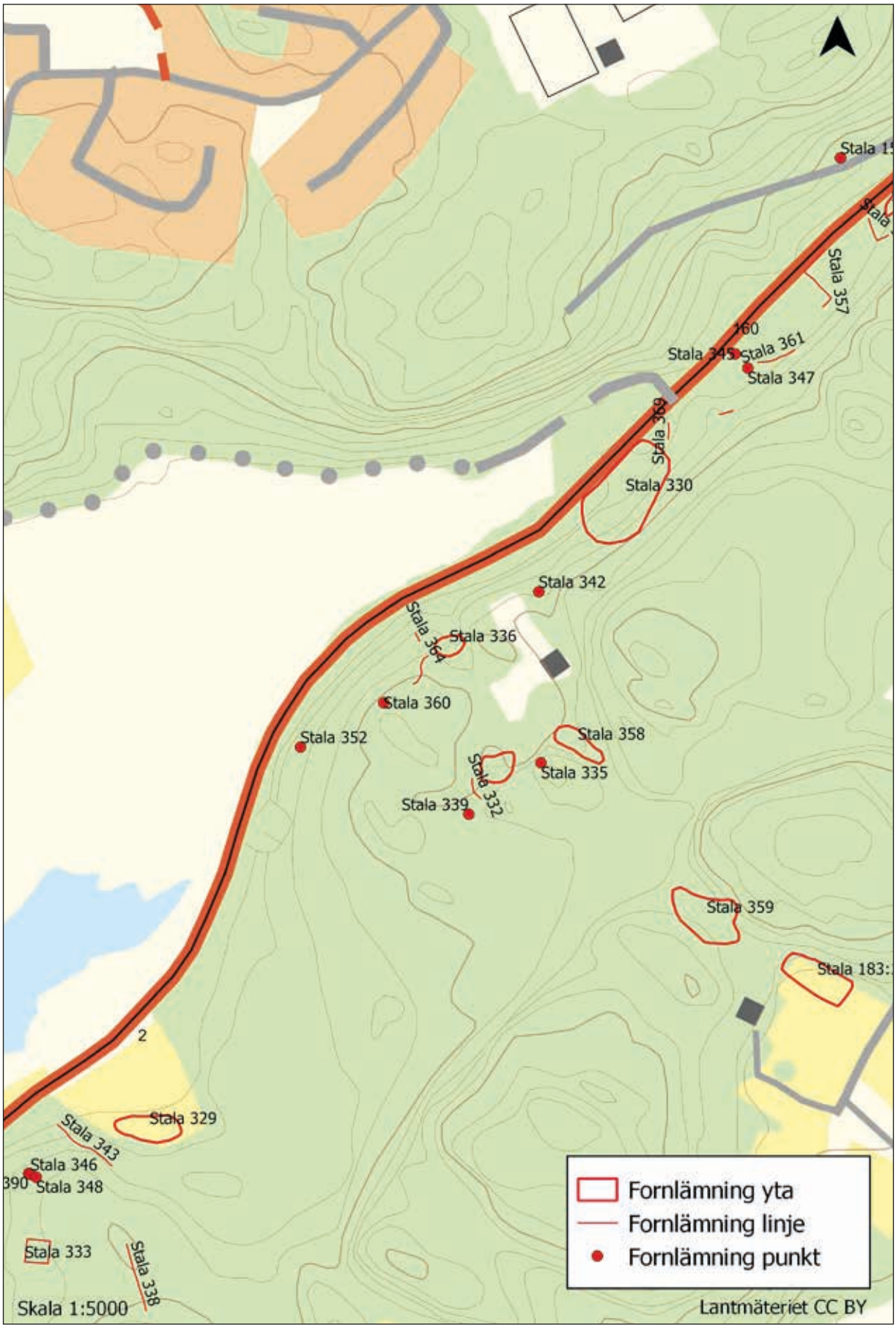

Figur 2. Översiktskarta som visar den tilltänkta vägsträckningen i förhållande till Stala 336 samt närliggande fornlämningar. Skala 1: 5000 (FMIS 2017).

Figur 3. Översiktskarta som visar den tilltänkta vägsträckningen i förhållande till Stala 367 samt närliggande fornlämningar. Skala 1: 5000 (FMIS 2017).

Stala 367

Rio Kulturkooperativ genomförde 2011 en kulturhistorisk utredning samt kompletterande särskild utredning för väg 160, Orust kommun, sträckan Skåpesundsbron-Varekil. Vid utredning påträffades bland annat delar av ett äldre hägnadssystem (Stala 370) samt en husgrund (Stala 367) med hjälp av jordsond. Dessa registrerades i samband med slutanmälan till FMIS.

Syfte

Den kompletterande arkeologiska förundersökningen av Stala 336 samt den arkeologiska förundersökningen av Stala 367 syftade till att förse Länsstyrelsen i Västra Götalandmed ett fördjupat kunskapsunderlag inför prövning av arbetsföretaget enligt 2 kap. 12 § KML. Vid Stala 336 var syftet främst att komplettera resultaten från den tidigare förundersökningen, genomförd av Rio Göteborg 2013 (Aldén Rudd et al. 2014).

Förundersökningarna skulle enligt förfrågningsunderlaget bedrivas med en hög ambitionsnivå. Målet var sålunda att fastställa och beskriva fornlämningarnas karaktär, datering, utbredning, omfattning, sammansättning och komplexitet. I enlighet med förfrågningsunderlaget presenteras förslag till preciserade frågeställningar för eventuella vidare undersökningar. Målgrupper för undersökningen var i första hand företagare, Länsstyrelsen, andra myndigheter samt undersökare.

Efter genomförda undersökningar skall det vara möjligt att avgränsa fornlämningarna så att det inte råder tvekan om vilken/vilka fornlämningar som berörs eller inte berörs av planerad exploatering.

Metod

Stala 336

Vid förundersökningen drogs schakt med grävmaskin. Metoden som angavs i undersökningsplanen var att förlägga dessa jämnt över ytan, med hänsyn till topografin. Ingen särskild uppdelning i intensiva respektive extensiva ytor skulle göras.

För att få en bättre uppfattning om lämningarnas utbredning och karaktär skulle schakten tas upp med dubbel skopbredd. Schaktningen syftade även till att frilägga ytor så att eventuella anläggningar skulle framträda. Fyndförande kontexter skulle gås igenom för hand och ett urval av de eventuella framkomna anläggningarna skulle dokumenteras och undersökas vidare vid förundersökningen.

Flintfynd insamlades utifrån iakttagen lagerföljd och kontext. Flintmaterialet sorterades i fält med stöd av *Sorteringsschema för flinta* (Andersson et al. 1978).

Schakt och meterrutor mättes in med RTK-GPS och dokumenterades med beskrivning och i relevanta fall med fotografi. I samband med denna rapports färdigställande kommer all primärdokumetation samt tillvaratagna fynd att översändas till Bohusläns museum.

Stala 367

Inför fältarbetet genomfördes kart- och arkivstudier över området. De syftade till att fastställa de skriftliga källorna som kunde kopplas till lämningen. Undersökningens avsikt var främst att avgränsa fornlämningen så att hänsyn kunde tas vid kommande/planerade exploateringar. Schakten förlades utifrån vägplanen och med stöd av det äldre kartmaterialet och påbörjades i det av förfrågningsunderlaget angivna arbetsområdets ytterkant för att sedan närma sig fornlämningens fysiska gräns.

För att fastställa lämningarnas funktion och äldsta belägg utfördes en studie av de historiska kartor som upprättats över enheten. Den äldsta kända kartakt som täcker området är lagaskifteskartan (akt N105-38:3, LM) upprättad år 1834. Till den hör en beskrivning som i lantmäteriets kartdatabas återfanns tillsammans med en senare upplaga av lagaskifteskartan (akt 14-sta-202, LM) upprättad år 1863.

Rektifieringen gjordes med Ekonomiska kartbladet (7b9b77) som grundkarta. Till denna kartbild lades sedan kända fornlämningar ur FMIS.

Schakt och konstruktioner mättes in med RTK-GPS och dokumenterades med beskrivning och fotografi. I samband med rapportens färdigställande skall all primärdokumetation samt de fynd som samlades in att översändas till Bohusläns museum.

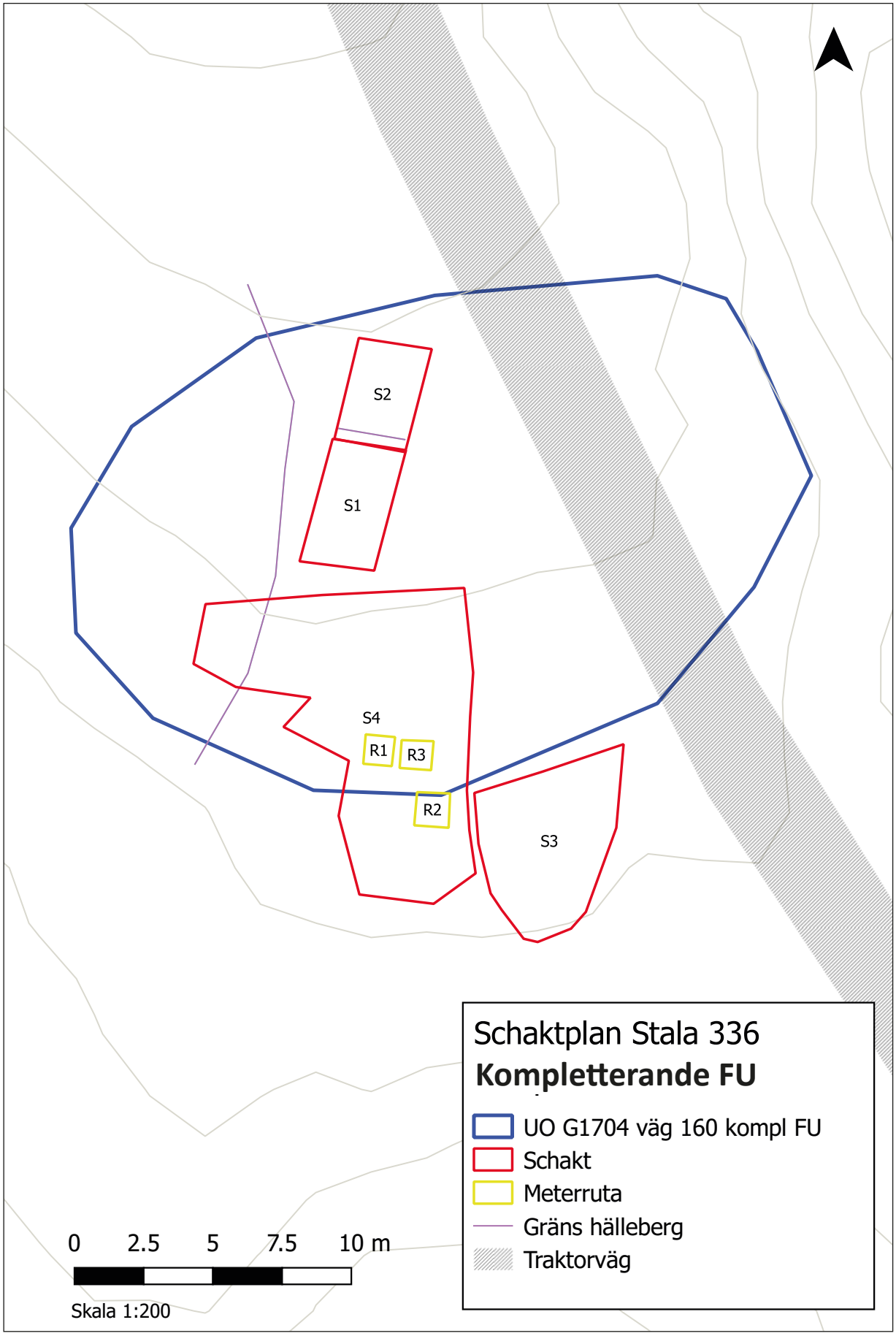

Figur 4. Schaktplan över Stala 336 med alla grävda schakt och meterrutor. Skala 1: 200.

Undersökningsresultat - Stala 336

Inom Stala 336 upptogs inledningsvis två schakt (S1-S2) med maskin (figur 4 samt bilaga 1). Syftet var att komplettera resultaten från den tidigare förundersökningen, genomförd av Rio Göteborg 2013. Schakten förlades utifrån den tidigare genomförda förundersökningens schakt samt med hänsyn till topografin. Med resultaten från dessa schakt, sammantaget med underlaget från 2013 undersökning, bedömdes den kvarvarande delen av fornlämningen vara så begränsad att det beslutades i samråd med länsstyrelsen, att fortsätta avbaning av hela den resterande ytan. Dessa avbaningsschakt kallades S3 och S4 (figur 4).

Tre meterrutor togs upp (R1-R3), vilka grävdes ner till sterilen (figur 5). Inga anläggningar påträffades inom ytan. De fynd av flintor som gjordes var koncentrerade till en centralt belägen plats inom den angivna ytan.

Fynd - Stala 336

Vid undersökningen av Stala 336 påträffades inga förhistoriska eller historiska anläggningar. Däremot påträffades slagen flinta i det som bedömts som den centrala delen av ytan (bilaga 4). Flintorna uppvisar en påfallande enlighet i sin karaktär, och många av avslagen kommer troligen från samma stycke, och är således slagna vid ett och samma tillfälle.

Fynd 8 har sorterats som stycke med tillhuggning. I teknologisk mening är föremålet en biface som övergetts i ett tidigt reduktionsstatium. En centrerad egg har skapats och något enstaka avslag i tunningssyfte har avspaltats. Föremålet kan dock inte varit tänkt att producera en färdig tunnad biface, eftersom utgångsmodulen innehåller uppenbara ojämnheter som omöjliggör detta. Dessa ojämnheter har varit synliga redan innan arbetet påbörjats och valet av utgångsmaterial svårbegripligt.

Varför beter sig då någon på detta (för oss idag) irrationella sätt? En möjlig förklaring är att någon övat sig, kanske som ett tidsfördriv för att minimera uttråkning (’boredom reducer’) vid någon helt annan aktivitet. Mindre troliga tolkningar är att föremålet är en kärnrest eller ett tillfälligt (ad hoc) verktyg.

Figur 5. Arkeolog Caj Carlstein i färd med att gräva Ruta 1-2 inom undersökningsområdet för Stala 336. Foto mot väster.

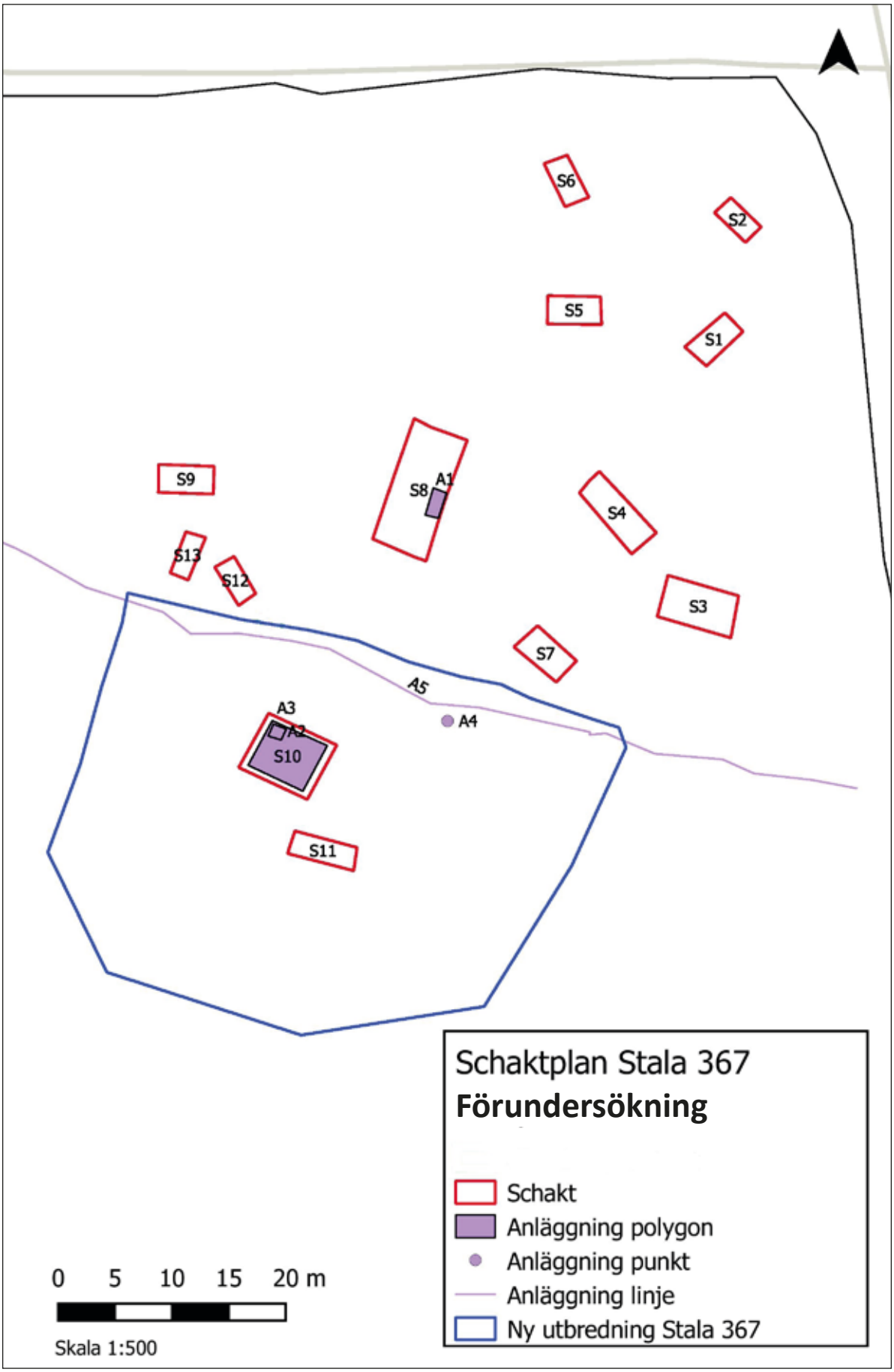

Figur 6. Schaktplan över Stala 367 med alla grävda schakt och påträffade anläggningar. Skala 1: 500.

Undersökningsresultat - Stala 367

Förundersökningen genomfördes med en avgränsande metod, där schakten placerades utifrån rådande vägplanen. Sammantaget togs 13 schakt upp vid förundersökningen, S1- S13 (figur 6, bilaga 2).

I S10, som förlades över torplämningen (A2) framkom ett spisröse (A3) samt de yttre syllstenarna för husgrunden tillhörande torpet (figur 7 samt bilaga 3). Huslämningen uppmättes till 4,4 x 5,7 meter och spisröset till cirka 2 meter i diameter. Vid rensningsarbetet påträffades en brynsten samt en keramikskärva av rödgods. Dekoren på rödgodset daterar skärvan till 1700/1800-tal (Lindqvist 1981:105).

I S8 påträffades en bränd, rektangulär anläggning med en träram samt rester av kol, sot och bränd lera i. I S11 påträffades ett lager med urlakad äldre matjord som tolkas som den gamla odlingstäppan tillhörande torpet.

Norr om lämningen påträffades inga konstruktioner utöver stenhägnaden Stala 370. En delvis stensatt brunn (A4) registrerades på ytans nordligaste del, direkt söder om stenhägnaden Stala 370. Stenhägnaden bedöms ligga i den sträckning som utgjorde fastighetsgränsen mot inägorna som var i bruk då 1834 års karta upprättades. Inga anläggningar, konstruktioner eller fynd (av annat än tegel, som tolkas komma från jordförbättring av odlingsmarkerna) framkom norr om stenhägnaden Stala 370.

Platsen för de registrerade fornlämningarna Stala 367 (husgrund) och Stala 370 (hägnad) kunde sedan kontrolleras mot situationen i området år 1834. Det konstateras då att hägnaden (Stala 370) sammanföll med den på kartan markerade gränsen mellan inäga och utmark. Medan husgrunden sammanföll väl med den nordvästra av två markerade byggnaderna på lagaskifteskartan, som i kartkommentaren benämns ”Torpet”. Inägorna norr om stenhägnaden tillhörde då Säckebäcks gård (figur 8 och 9).

Fynd - Stala 367

Vid rensningen av A2, huslämningen, framkom två fynd som tillvaratogs, ett bryne av skiffer och keramikskärvor av rödgods (FNR 1-2, bilaga 4). En av skärvorna hade en vit dekor som daterar skärvan till 1700/1800-tal (Lindqvist 1981, sid 105). Brynet, med måtten 8,5x1,5x1 cm, har en slipad, glatt, yta.

I övrigt tillvaratogs inga fynd från fornlämningen vid förundersökningen.

Figur 7. Torplämningens (A2) norra vägglinje samt spisröset (A3). Foto mot väster.

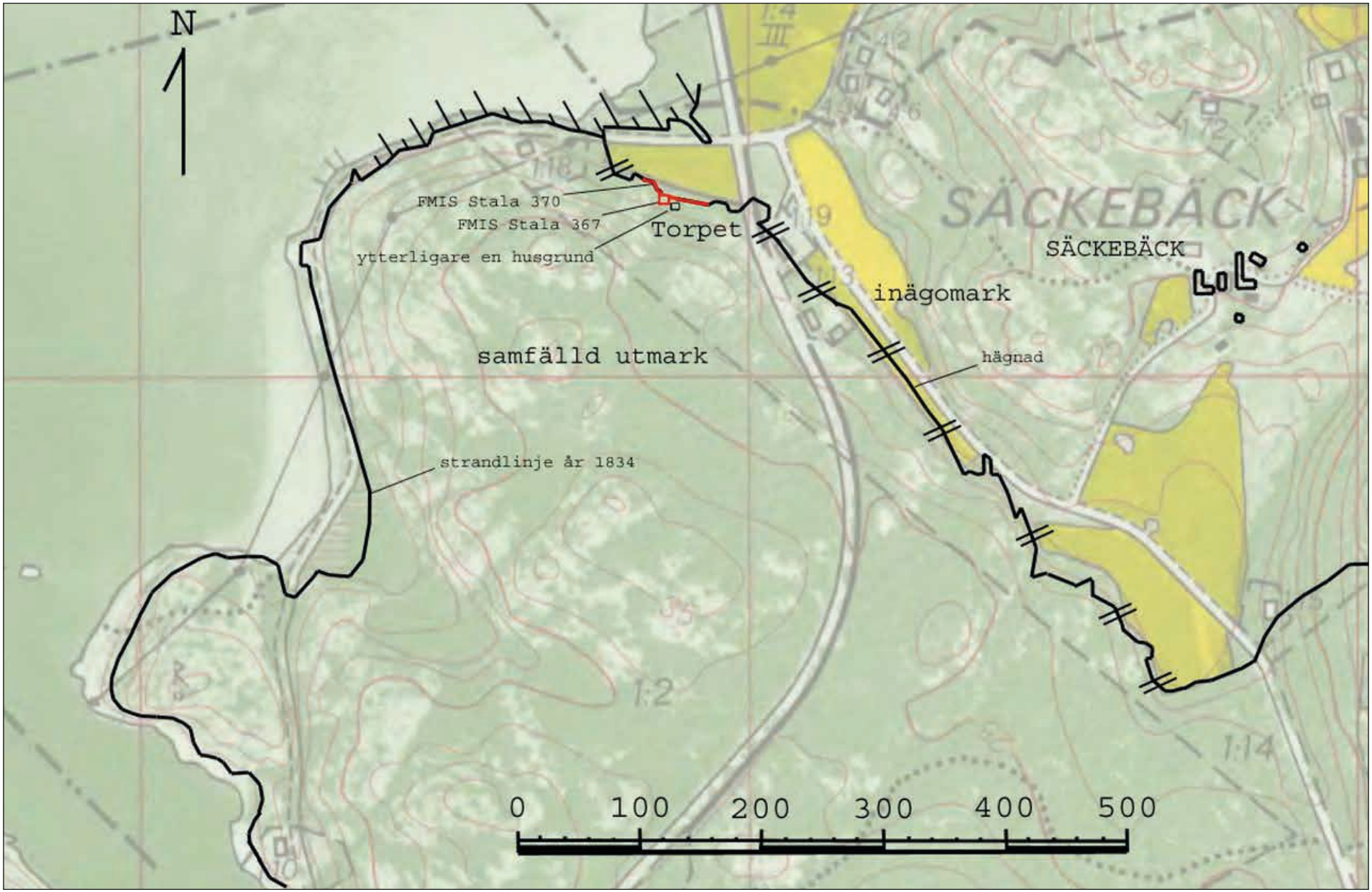

Figur 8. Ekonomiska kartbladet från 1864 (Lantmäteriet 2017a, akt 14-sta-202, LM) med fornlämningarna Stala 367 och 370 (röda) samt äldre strandlinje, inägogräns, Säckebäcks gård och Torpets båda byggnader är markerade (svarta rektanglar). Notera strandlinjens förändring.

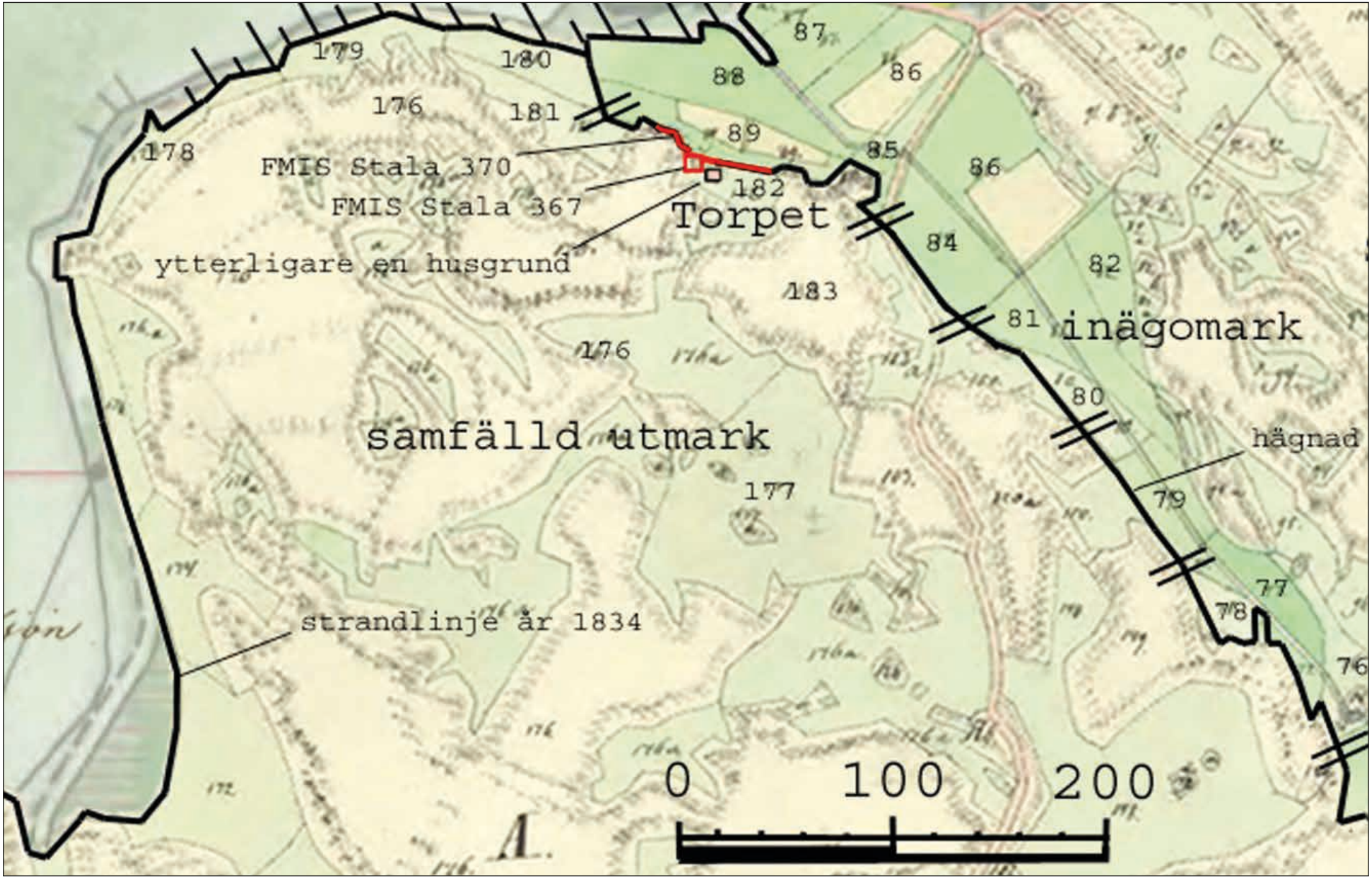

Figur 9. Laga skifteskarta från 1834 , detalj (Lantäteriet 2017b, , akt N105-38:3 , LM). Inägogräns mot utmark och äldre strandlinje (år 1834) samt Torpets båda byggnader är markerade. Ägoslagen är noterade enligt skifteskartans kommentar. (se lista nedan). Notera strandlinjens förändring, Ekonomiska kartbladet skymtar i västra kanten.

Analysresultat

Inga naturvetenskapliga analyser genofördes vid de aktuella förundersökningarna.

Tolkning

Stala 336

Stala 336 tolkas, efter den nu genomförda kompletterande förundersökningen, som en boplats i form av en aktivitetsyta från brons- och/eller järnålder och består av ett cirka 300 m^2 stort område. Dateringen är baserad på de flintor som påträffades vid både utredningen 2010 samt vid de båda förundersökningar som genomförts av fornlämningen 2013 samt den nu aktuella.

Stala 336 ligger invid flera boplatser och ett stråk av monumentalt placerade gravar längs den höjd som löper längs havsviken som lämningen överblickar. Fornlämningen Stala 336 bör sättas i samband de fornlämningar som har liknade dateringar och fyndmaterial, för att få en ökad förståelse för hur människorna då rört sig och nyttjat miljön och landskapet inom det aktuella området.

Stala 367

Stala 367 tolkas, efter den nu genomföra förundersökningen, som en torpmiljö med en husgrund, en stensatt brunn, stenhägnad och en odlingslycka. Det kart- och arkivmaterial som har studerats placerar torpet till 1834 eller tidigare, vilket även styrks av keramik som påträffades vid förundersökningen. Dekoren på rödgodset som påträffades vid den aktuella undersökningen daterar skärvan till 1700/1800-tal. Torpet bedöms vara relativt ostört av recent verksamhet och avgränsas topografiskt av berg samt av en stenhägnad. Den närliggande milstenen Stala 375 indikerar att torpet var placerat vid en farbar väg, vid Stigfjordens strand.

Publik verksamhet

Det fanns inga medel avsatta för publik verksamhet inom undersökningsplanen eller kostnadsberäkningen för förundersökningen. Förundersökningarna är däremot rapporterade till *Aktuell arkeologi* som finns tillgängligt på nätet på www.aktuellarkeologi.se.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Enligt förfrågningsunderlaget samt undersökningsplanen skulle det efter avslutad förundersökning inte råda någon tvekan om vilken/vilka fornlämningar som berörs eller inte berörs av planerad exploatering.

Förundersökningen skulle enligt förfrågningsunderlaget bedrivas med en hög ambitionsnivå. Där målet var att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning, omfattning, sammansättning och komplexitet. Rio Göteborg bedömer att målet med undersökningen gentemot undersökningsplanen är uppfyllt.

Vetenskaplig och pedagogisk potential

Stala 336

Resultaten från förundersökningen bör sättas i samband med resultanten från de omkringliggande fornlämningarna vid vidare undersökningar. Som en enskild boplatslämning kan den sägas ha ett ringa värde, därför bör den ses som en tillfällig aktivitetsyta, som ingår i ett större sammanhang. För att få en förståelse för hur landskapet nyttjades under det aktuella tidsavsnittet kan denna typ av lämning vara av stor vikt. Den pedagogiska och vetenskapliga potentialen bedöms som hög, baserat på de kringliggande fornlämningarna, och hur de alla förhåller sig till varandra inom det landskapsrum som utgör södra Orust.

Stala 367

Fornlämningen tolkas som en torpmiljö med en husgrund, som ligger väl avgränsad topografiskt och lättåtkomligt vid vägen. Delar av lämningen är synliga idag vilket gör den lättillgänglig även ur ett pedagogiskt perspektiv. Lämningen och dess närmiljö har inte påverkats av recent verksamhet. Kopplingen till den

tidens landskapsutnyttjade, samhällsklasser och vilka människor som skapat vår historia är påtagligt närvarande. Närheten till dåtida vägar och till havet gör det särskilt intressant att studera förhållandena mellan torpmiljöer och kommunikationsvägar inom närområdet. Skulle lämningen beröras av exploatering bedömer Rio Göteborg att dess pedagogiska och vetenskapliga potential är hög.

Antikvarisk bedömning

Stala 336

Fornlämningen bedöms vara dokumenterad och slutundersökt i samband med den kompletterande förundersökningen. Fornlämningen är väl avgränsad och det material som tillvaratogs bör ingå i en större analys av hur landskapet nyttjades under brons- och/eller järnålder. Rio Göteborg bedömer att vidare/ytterligare undersökningar av lämningen ej är nödvändigt.

Stala 367

Fornlämningen tolkas som en torpmiljö och utgörs av en husgrund med stensatt brunn, stenhägnad och en odlingslycka. Fornlämningen bedöms som väl avgränsad då hägnaden tolkas ligga kvar i sin ursprungliga sträckning. Fornlämningen berörs inte, i fysisk form, av det planerade vägprojektet, om planen angiven i förfrågningsunderlaget kvarstår (figur 10). Stenhägnaden Stala 370 bör betraktas som en del av fornlämningsmiljön inom angivet område. Stenhägnaden skall betraktas som samtida med torpmiljön Stala 367. I nuläget utgör denna stenhägnad exploateringsområdets södra gräns.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen. För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse.

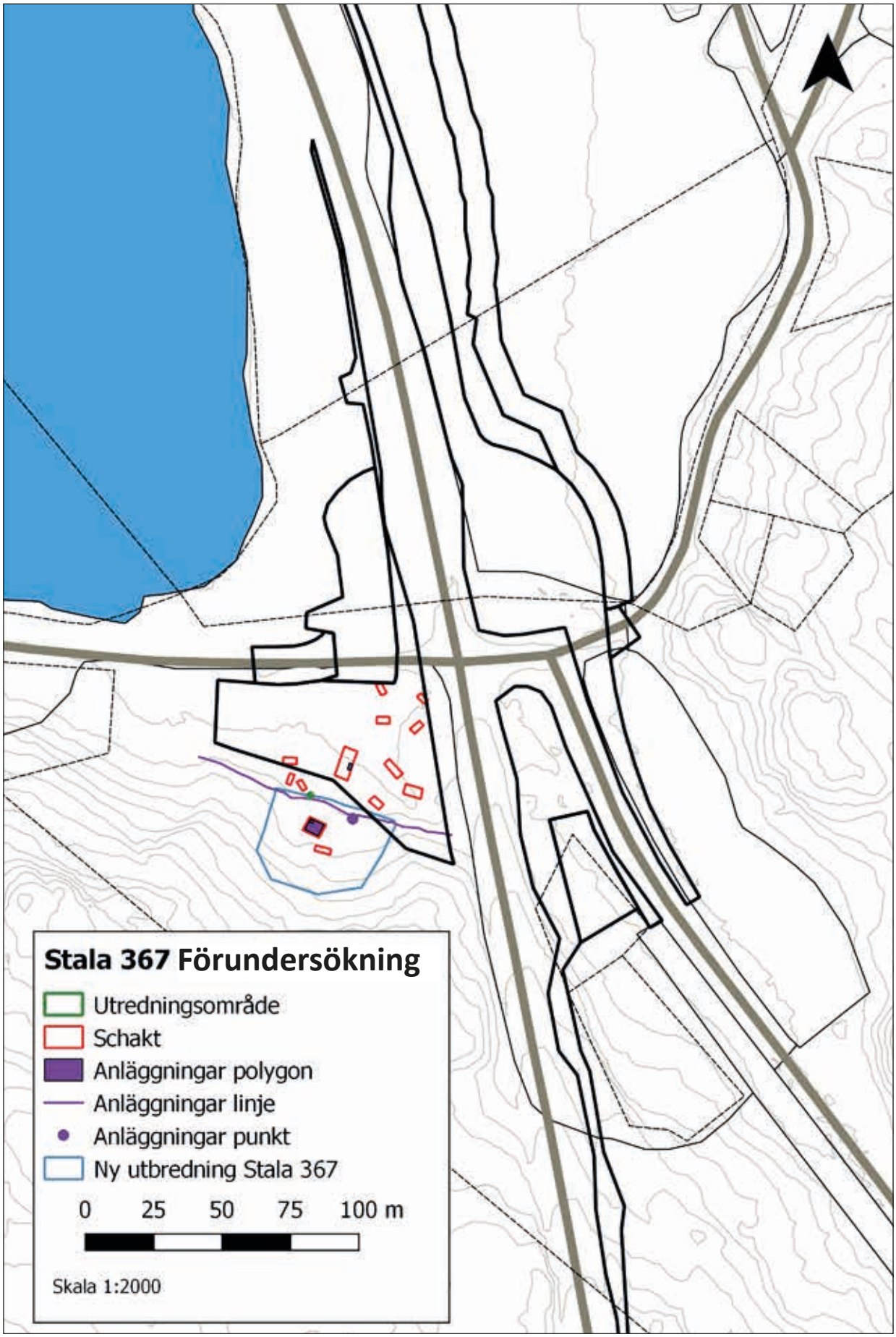

Figur 10. Översiktskarta Stala 367 med den i FFU angivna vägplanen. Skala 1: 2000.

Källor

Aldén Rudd, P., Johansson, T., Olsson Thorsberg, L. och Thorsberg, K.	2014	Väg 160, sträckan Skåpesundsbron – Varekil. Varekilsnäs 1:21 m. fl., Stala socken, Orusts kommun. Arkeologisk förundersökning. Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ. Kulturhistoriska rapporter 2014:6
Andersson, Stina; Rex Svensson, Karin och Wigforss, Johan	1978	Sorteringsschema för flinta. FYND-rapporter 1978. Göteborgs Arkeologiska Museum.
Lindqvist, G.	1981	Krukor och fat. Svensk krukmakeri under 400 år. Borås 1981.
Nyqvist, R.	2011	Väg 160, Orust kommun. Sträckan Skåpesundsbron – Varekil. Kulturhistorisk utredning samt kompletterande särskild utredning. Rio Kulturkooperativ. Kulturhistoriska rapporter 104
Digitala källor		
FMIS	2017	fmis.raa.se
Lantmätariet	2017a	Ekonomiska kartbladet från 1864, akt 14-sta-202, LM
Lantmätariet	2017b	Laga skifteskarta från 1834, akt N105-38:3 , LM

Bilagor

Bilaga 1 - Schakt- och meterrutor inom Stala 336

Alla måttangivelser är i meter

Schakt	Beskrivning	Fynd	Kommentar
S1	2,80x4,50 L1 0-0,10: Förna/rotfilt. L2 0,10-0,40: Grå något grusig sand L3 0,40-0,60: Brungrå sandigt grus	L2 var fyndförande i form av flinta	L3 var stenigt och innehöll block mot hälleberget
S2	2,80x4,0 L1 0-0,10: Förna/rotfilt L2 0,10-1,40: Grå, något grusig sand L3 0,40-1,50: Grå sandig grus med enstaka större stenar	L2 var fyndförande i form av flinta	
S3	5,0x10,0 0 x 4,0 L1 0-0,10: Förna/rotfilt L2 0,10-0,20: Äldre förna L3 0,20-0,40: Grå grusig sand därefter berg		
S4	6,0x12,0 L1 0-0,10: Förna/rotfilt L2 0,10-0,25: Grå, något grusig sand med enstaka mindre stenar L3 0,25-0,40: Grå sandig grus	L2 var fyndförande i form av flinta	

Ruta	Beskrivning	Fynd	Kommentar
R1	1,0x1,0 Stick 1 0-0,10: Grå, något grusig sand med enstaka mindre stenar Stick 2 0,10-0,40: Grå grusig sand (sterilen)	Stick 1 var fyndförande i form av flinta	
R2	1,0x1,0 Stick 1 0-0,10: Grå, något grusig sand med enstaka mindre stenar Stick 2 0,10-0,40: Grå grusig sand (sterilen)	Stick 1 var fyndförande i form av flinta	
R3	1,0x1,0 Stick 1 0-0,10: Grå, något grusig sand med Ett flertal stenar (0,10x0,10) Stick 2 0,10-0,40: Grå grusig sand (sterilen)	Stick 1 var fyndförande i form av flinta	

Sida 1 av 1

Bilaga 2 - Schakt inom Stala 367

Alla måttangivelser är i meter

Schakt	Beskrivning	Fynd	Kommentar
S1	2,0x1,50 L1 0-0-10: Förna L2 0,10-1,0: Recent, störd jord.		Hela schaktet bestod av sprängsten
S2	3,0x2,0 L1 0-0,10: Förna L2 0,10-1,50: Recent, störd jord.		Hela schaktet bestod av sprängsten
S3	4,0x4,0 L1 0-0,10: Förna L2 0,10-0,20: Silt.		
S4	6,0x2,50 L1 0-0,10: Förna, L2 0,10-0,45: Blandade siltiga lager. Påfört. L3 0,45-0,60: Siltig humus. äldre matjord L4 0,60- : Grå silt.	Fynd i L3.Yngre rödgods, tegelfnas, taktegel, sot och skiffer	
S5	4,0x3,0 L1 0-0,10: Förna L2 0,10-0,15: Blandade siltiga lager. Påfört. L3 0,15-0,30: Matjord, enstaka sotfnas. L4 0,30-0,45: Strandsand. Fin, ljus		
S6	4,0 x 2,50 L1 0-0,05: Förna. L2 0,05-0,20: Matjord, siltig. L3 0,20-0,45: Gråbrungul siltig lera. L4 0,45- : Lera		Matjords tjocklek, L2, avtog mot norr.
S7	7,0 x 2,50 L1 0-0,10: Förna L2 0,10-0,20: Påförda grus/sand. L3 0,20-0,35: Matjord äldre. L4 0,35-0,55: Grusig sand.		
S8	10,50 x 1,50 Södra delen L1 0-0,10: Förna. L2 0,10-0,20: Påförda massor L3 0,20-0,50: Humös jord, ställvis siltlinser. L4 0,50-0,60: Fin sand.	A1 framkom ca 3,50 m in i schaktet	Matjorden lika tjock i hela schaktet, men homogen mot norr. Nergrävning mitt i schaktet.

Sida 1 av 2

S9	4,0 x 3,0 L1 0-0,10: Förna. L2 0,10-0,15: Sandig, ngt humös jord. L3 0,15- : Ljus sand. Botten.		
S10	9,0 x 7,0 Ligger runt A2, se anläggningsbeskrivning bilaga 3		
S11	3,0 x 1,50 L1 0-0,10: Förna. L2 0,10-0,20: Urlakad matjord. L3 0,20- : Sand		Tolkas som odlingstäppa tillhörande Torpet A2
S12	3,0 x 2,0 L1 0-0,10: Förna L2 0,10-0,20: Siltig humös sand, påförda massor. L3 0,20-0,35: Brun humös sand. L4 0,35-0,45: Brun siltig sand. L5 0,40-0,45: Brun, vattenavsatta humösa lager L6 0,45- : Brun sand.		Norr om stengärdsgården.
S13	3,0 x 15,0 L1 0-0,10: Förna L2 0,10-0,50: Påförd finkornig sand. L3 0,50-0,80: Brun humös sand. L4 0,80- : Sand		Schaktet förlades på en förhöjning

Sida 2 av 2

Bilaga 3 - Anläggningar inom Stala 367

Alla måttangivelser är i meter

Anl nr	Typ	Form	Längd	Bredd	Djup	Beskrivning	Fynd	Övrigt
A1	Anläggning	Rektangulär, platt i botten	1,70	0,80	0,30	A1, Rektangulär anläggning med träram, bränd.	Bitar av den brända leran tillvaratogs.	Iakttogs i matjorden vid schaktning. Bränd träram, fylld med sot och stora bitar kol. Stora bitar bränd lera? Omrörd.
A2	Husgrund	Rektangulär	5,70	4,50	Ej genom-grävd	Husgrund, 5,70x 4,40 meter. Delvis förlagd på hälleberg. Tydlig kantlinje i söder. Utrasat spisröse i norr. Skadad och byggd av förhållandevis små sten. Kalksand vid spisröset.	Keramikskärvor och ett bryne	Torpgrund med spisröse. ligger invid stenhägnad mot inägor. Mycket liten brukbar fastighet. ligger vid foten av ett berg, vid en havsvik.
A3	Spisröse	Oregelbunden	2,0	2,0	Ej genom-grävd	ca 2,0 m i diameter		

Sida 1 av 1

Bilaga 4 - Fyndlista Stala 336 och Stala 367

Fornlämn	FNR	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Enhet	Lager	Kommentar
Stala 367	1	Bryne		1	Skiffer	31	A2	L2	
Stala 367	2	Rödgods		3	Keramik	29,5	A2	L2	
Stala 336	3	Avslag		6	Flinta	32	S1	L2	
Stala 336	4	Splitter		5	Flinta	<1	S1	L2	
Stala 336	5	Övrigt slagen		2	Flinta	11	S1	L2	
Stala 336	6	Avslag		1	Flinta	2	S1	L3	
Stala 336	7	Avslag		2	Flinta	17	S2	L2	
Stala 336	8	Stycke med tillhuggning		1	Flinta	184	S4	L2	
Stala 336	9	Avslag		11	Flinta	211	S4	L2	1 bränd
Stala 336	10	Övrigt slagen		7	Flinta	101	S4	L2	
Stala 336	11	Kärna	Plattforms-kärna F	1	Flinta	70	R1	L2	Svallad, patinerad
Stala 336	12	Avslag		47	Flinta	927	R1	L2	
Stala 336	13	Örigt slagen		1	Flinta	6	R1	L3	
Stala 336	14	Avlag		12	Flinta	33	R2	L2	
Stala 336	15	Splitter		2	Flinta	<1	R2	L2	
Stala 336	16	Avslag		6	Flinta	147	R3	L2	

RI GÖTEBORG
NATUR- OCH KULTURKOOPERATIV

Rapport 2017:6